

Kauhava 2014

Fräntilän-Salon tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz 21.10.2014

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIA*PALVELU*

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologista inventointia Kauhavan Fräntilän-Salon tuulivoimapuiston hankealueilla, jossa on yht. 9 tuulivoimalapaikkaa. Työn tilaaja on FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy. Hankeomistajat ovat Tuuliveikot Oy ja Ilmatar Windpower Oyj.

Alue sijaitsee Kauhavan kunnan pohjoisosassa Korttesjärven keskustasta 5,5 - 8,5 km länsiluoteeseen (Salon hankealue) ja 8,7 – 12,4 km luoteeseen Pedersören ja Uudenkaarlepyyn rajan tuntumassa (Fräntilä). Hankealueiden pinta-ala on 2,4 km² ja 5,3 km². Kenttätöitä tehtiin 19.-21. elokuuta yhteensä 4 maastotyöpäivän aikana. Työhön osallistuivat FM Jaana Itäpalo ja MA/FM Hans-Peter Schulz.

Hankealueilla inventoitiin voimalapaikat lukuun ottamatta Salon hankealueen läntisimmän voimalan lähiympäristöä, jonka rakentaminen oli jo alkanut, tielinjat ja tilaajan pyynnöstä kaikki kuivat kankaat.

Inventoinnissa löytyi yksi uusi muinaisjäännöskohde, joka sijaitsee kauempana suunnitelluista voimalapaikoista ja tielinjoista, sekä kaksi uuden ajan / resentiä kulttuuriperintökohdetta.

Hankkeella ei ole vaikutusta muinaisjäännöksiin.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	3
3. Maisema, topografia ja geologia.....	6
4. Alueen esihistoriallinen maankäyttö.....	14
5. Alueen historiallisen ajan maankäyttö.....	14
6. Tulokset.....	15
7. Kohdehakemisto.....	17
8. Kohdetiedot.....	17
9. Aineistoluettelo.....	22

1. Perustiedot

Inventointialue: Kauhavan Fräntilän-Salon tuulivoimapuiston suunnittelualue

Tilaaja: FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy

Hankeomistajat: Tuuliveikot Oy ja Ilmatar Windpower Oyj

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätöaika: 19.-21.9.2014; yht. 4 kenttätöpäivää

Peruskartat: P3443R,
2312 08, 09, 11, 12

Korkeus: n. 52 – 62 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio), Pohjanmaan museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat tutkimukset: (Lähiseudulla)

Kortesjärvi Lammi, tarkastus Kerttu Itkonen 1968

Alahärmän inventointi Taisto Karjalainen 2008

Yleiskartta 1. Hankealueiden sijainti (violetit alueet).
Maanmittauslaitoksen yleiskarttarasteri 1:1 milj; 10/2014.

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

Tuulivoimahankealue sijaitsee Etelä-Pohjanmaan maakuntaan kuuluvan Kauhavan kunnan pohjoisosassa Pohjanmaan maakuntaan kuuluvien Pedersören ja Uudenkaarlepyyn rajan läheisyydessä (kuva 1). Hanke-alueella lähimmät taajamat ovat Kortesjärvi noin 5,5 km voimaloista kaakkoon, Alahärmän Valtti noin 10 km lounaaseen sekä noin 12 km pohjoiseen Pedersören kunnassa sijaitseva Lillby. Hankealueiden pinta-ala on 5,3 km² (Fräntilä) ja 2,4 km² (Salo). Kenttätöyksi tehtiin 23.-24. elokuuta (FM Jaana Itäpalo ja MA/FM Hans-Peter Schulz).

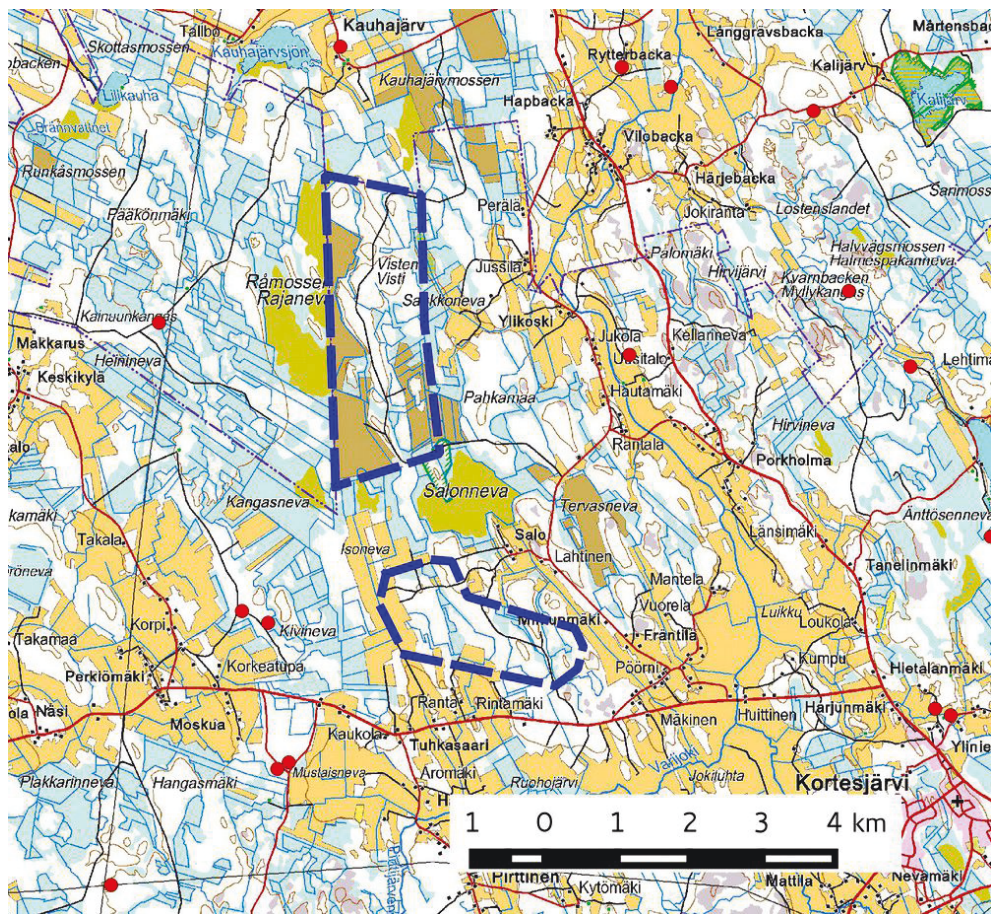
Hankealueiden läheisyydestä (etäisyydeltä 1,5 -3 km lähimmästä hankealueen rajasta) tunnetaan 5 kiinteää muinaisjäännöstä:

- > kaksi kivikautista asuinpaikkaa: Kauhava / Kortesjärvi Lammi (Museoviraston muinaisjäännöstunnus 281010004) 2,8 km itään ja Kauhava Mustaisneva (4010033) 2,2 km lounaaseen.

- > röykkiökohta Kauhava Haarakangas (401001) 1,6 km länteen. Kohde on merkitty pronssikautiseksi hauta-röykkiöksi. Ajoitusta olisi harkittava uudelleen sijaintikorkeuden (60 m mpy) ja sen perusteella, että kohde sijaitsee kaukana vesistöistä.

- > kaksi uuden ajan tervahautaa: Kauhava Haarakangas 2 (1000012426) 1,8 km länteen ja Heikkilä Mustaisnevan kangas (4500008) 2,4 km lounaaseen.

Hankealueesta 1,8 km pohjoiseen on lisäksi kivikautinen irtolöytöpaikka Pedersöre Purmo-Kauhajärvi (621010010).

Yleiskartta 2. Tunnetut muinaisjäännökset hankealueiden lähistöllä (punaiset pisteet).
Mk n. 1 : 75 000; maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1: 100 000, 10/2014.

Esiselvitys

Esiselvityksessä käytettiin Vaasan maakunta-arkiston vanhoja karttoja, Museoviraston rekisteriportaalia, GTK:n kallioperä- ja maaperäkartoja, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvia, Arkistolaitoksen digitaaliarkiston pitäjänkarttoja (<http://digi.narc.fi/digi/>), maanmittauslaitoksen vanhoja peruskarttoja (<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>) sekä laserkeilausaineistoa (MML:n pistepilviaineisto, joka on käsitelty LAsTools -ohjelmalla).

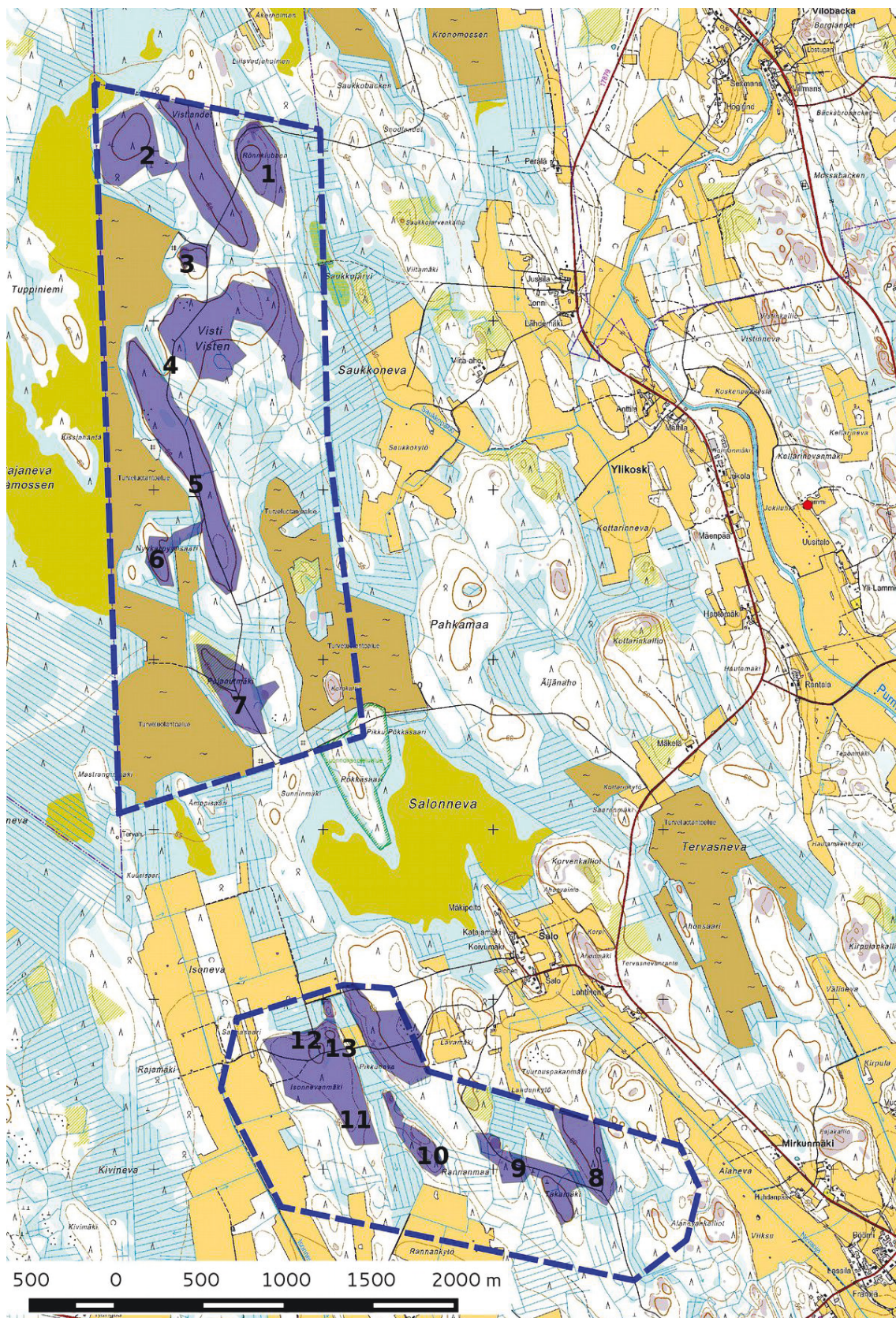
Menetelmät

Maastoinventoinnissa tarkastettiin voimalapaikat lukuun ottamatta Salon hankealueen läntisimmän voimalan lähiympäristöä, jonka rakentaminen oli jo alkanut, tielinjat ja lisäksi tilaajan pyynnöstä kaikki muinaisjäännöksille otolliset alueet eli pääosin kuivat kankaat ja soraharjanteet. Harvoilla hiekka-alueilla tehtiin lapiolla koe-pistoja sekä kairattiin paikoitellen 2 cm halkaisijaltaan olevalla kairalla. Voimalapaikat, tielinjaukset ja osa harjanteista kuvattiin ja niistä kirjattiin maasto- ja maisemaselvitystä.

Työssä käytettiin EGNOS-yhteensopivaa paikanninta Garmin GPSmap 62s, Samsung Galaxy Tab3 tabletti-tietokonetta, QuantumGis 2.4 ohjelmaa (paikkatietohallinta) ja GrassGis 7.0-ohjelmaa (Lidar pistepilviaineis-ton käsittely ja terrain analyysi).

Tutkimushistoria

Hankealueilla ei ole tehty aiemmin arkeologisia tutkimuksia. Purmonjokilaakson Lammin kivikautisella asuin-paikalla tehtiin v. 1968 tarkastus (Kerttu Itkonen) ja alueen länsipuolella v. 2008 Alahärmän kuntainventointi (Taisto Karjalainen).

Yleiskartta 3. Hankealueet (rajaus sinisellä katkoviivalla), inventoidut alueet (violettina) ja valokuvauspaikat 1 – 13. Mk n. 1:20 000, Maanmittauslaitoksen maastokarttarasteri 1:25 000 10/2014.

3. Geologia, topografia ja maisema

Selvitysalue sijaitsee Purmonjoen ja sen sivujokien / -ojien ja viljelysalueiden länsipuolella melko tasaisella pohjamoreeni / kumpumoreenialueella, josta yli puolet on soistunutta. Korkeuserot ovat keskimäärin 1 – 3 m / 100, alueen pohjoisosassa harjanteet kohoavat 5 – 7 m ympäristöstään. Alueen halki kulkee ryhmä kaakko-luode- ja etelä-pohjoissuuntaisia moreeni-/soraharjanteita, joiden ympärillä on laajat turvekerrostumat. Luonnontilassa ovat enää Salonneva hankealueiden välissä ja Rajaneva lännessä. Alueen pohjois- ja eteläosassa on yksittäisiä pieniä kallioesiintymiä. Suurin osa entisistä suoalueista on ojitettu, raivattu pelloksi ja turvetuotantokäytössä. Kankaat ja rämeet ovat nykyään kokonaan talousmetsäkäytössä.

Yleiskartta 4. Korkeusmalliin perustuva vinoalovarjoste. Maanmittauslaitoksen vinoalovarjosterasteri 10 m, mk 1:50 000; 10/2014

Kuvaukset

Kuva 1. Rönklubbenin lakea kuvattu länteen. Kivikkoinen harjanne, kuivahko kangas, harvennettua varttunutta kasvatusmetsikköä.

Kuva 2. Voimalapaikka kuvattu luoteeseen. Matala kivikkoinen kangas. Nuorta mäntykasvatusmetsää.

Kuva 2 a. Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä.

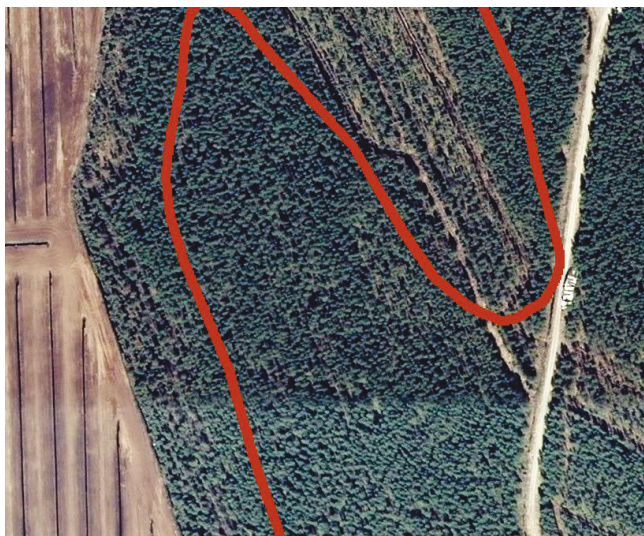
Kuva 3. Voimalapaikka kuvattu koilliseen. Kallioinen mäki Rajanevan turvetuotantoalueen itäpuolella. Varttunutta puustoa, voimalapaikan itäpuolella tielle asti taimikkoa.

Kuva 3 a. Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä.

Kuva 4. Voimalapaikka kuvattu luoteeseen. Matala paikoin hyvin kivikkoinen kangas Rajanevan turvetuotantoalueen itäpuolella. Rämetyntä maastoa. Nuorta mäntykasvatusmetsää.

Kuva 4 a. Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä.

Kuva 5. Voimalapaikan vaikutusalueetta kuvattu itään. Itään viettävä kivikkoinen kangas. Nuorta kasvatusmetsää. Paikalla oli tehty hiljattain metsänharvennusta.

Kuva 5 a. Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä tien itäpuolella.

Kuva 6. Voimalan vaikutusalueita kuvattu lounaaseen. Vaikeakulkuinen louhikkoinen matala kangas turvetuotanto-alueiden välissä. Nuorta mäntykasvatusmetsää.

Kuva 6a. Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä.

Kuva 7. Voimalan vaikutusalueita kuvattu koilliseen. Taimikkoa ja pusikoitunutta hakkuualueita.

Kuva 7 a. Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä.

Kuva 8. Tuurnuspakan lounaisrinnettä voimalapaikan luoteispuolella. Voimalapaikka sijaitsee muokatulla alueella, puusto mäntytaimikkoa.

Kuva 8 a. Ortokuva, voimalapaikka tieristeyksen itäpuolella.

Kuva 9. Kallioista aluetta Salon puiston keskiosassa. Kuvattu koilliseen.

Kuva 10. Uutta tielinjaa Salon puiston keskiosassa. Kuvattu kaakkoon.

Kuva 11. Voimalapaikan vaikutusaluetta pohjoisesta. Voimalan sijoituspaikka on avohakkuuaukealla, länsipuolella nuorta kuusivaltaista kasvatusmetsää.

Kuva 11 a- Ortokuva, voimalapaikka kuvan keskellä.

Kuva 12. Tuulivoimalan rakennustyömaa Salon hankealueen pohjoisosassa.

Kuva 12 a. Ortokuva, tasoitettu voimalapaikka.

Kuva 13. Salon hankealue, nosturin puomi ja pystytystä varten tehty kaista.

4. Alueen esihistoriallinen maankäyttö

Hankealue nousi maankohoamisen seurauksena noin 5500 - 5000 vuotta sitten merestä. Ajanjakson kivikautinen asutus keskittyi muinaisiin vuonoihin, jotka olivat nykyisten jokilaaksojen kohdalla idässä Purmonjokilaaksossa ja lounaassa Lapuanjokilaaksossa. Hankealueesta n. 1,6 km länteen on rökkiökohte, jonka ajoitus (kivikautinen tai pronssikautinen) on epävarma. Maankohoamisen myötä rannat ja merenranta-asutus siirtyivät nopeasti länteen. Alueella ei ole merkkejä rautakautisesta asutuksesta.

5. Alueen historiallinen maankäyttö

Kiinteä maanviljelysasutus levisi Lapuanjoen varrelle todennäköisesti jo 1400 -luvulla ja Kortesjärvelle viimeistään 1500-luvun puolivälissä. Asutus pysyi pitkään melko tiukasti jokivarsilla. Ensimmäiset talot syrjäpäänä joesta syntyivät ilmeisesti 1800-luvun alkupuolella. Hankealueella ei ole merkkejä 1900-lukua vanhemmasta asutustoiminnasta (ks. kartta 5 s. 15). Osaa soista on todennäköisesti käytetty heinäntuotantoon, nykyinen maankäyttö on kuitenkin peittänyt toiminnan jäljet. Tervanpoltto voimistui 1600-1700-lukujen taiteessa ja jatkui seudulla aina 1800-luvun loppupuolelle. Hankealueelta löytyi yksi tervahauta, lähiseudulla on kaksi ennestään tunnettua tervahautaa.

Kartta 5. Ote Kortesjärven pitäjänkartasta (Adam Ottelin 1844-45, täydennetty 1891). Hankealueen eteläpuolella on nykyään kuivattu Ruohojärvi (1), itäpuolella Fräntilän talo (2) ja länsipuolella Cederholmin talo (3; nykyään Perkkiömäki).

6. Tulokset

Inventoinnissa löytyi yksi uusi muinaisjäännöskohde (kohde 1, Visti tervahauta), joka sijaitsee kauempana suunnitelluista voimalapaikoista ja tielinjoista, sekä kaksi uuden ajan / resentiä kulttuuriperintökohdetta (kohde 2, Lavamäki rakennuksen perustus ja kohde 3, Tuurnuspakanmäki metsäkämpän paikka)

Hankkeella ei ole vaikutusta muinaisjäännöksiin. Inventoinnissa kartoitetut kulttuuriperintökohteet eivät ole lain suojelemia kohteita.

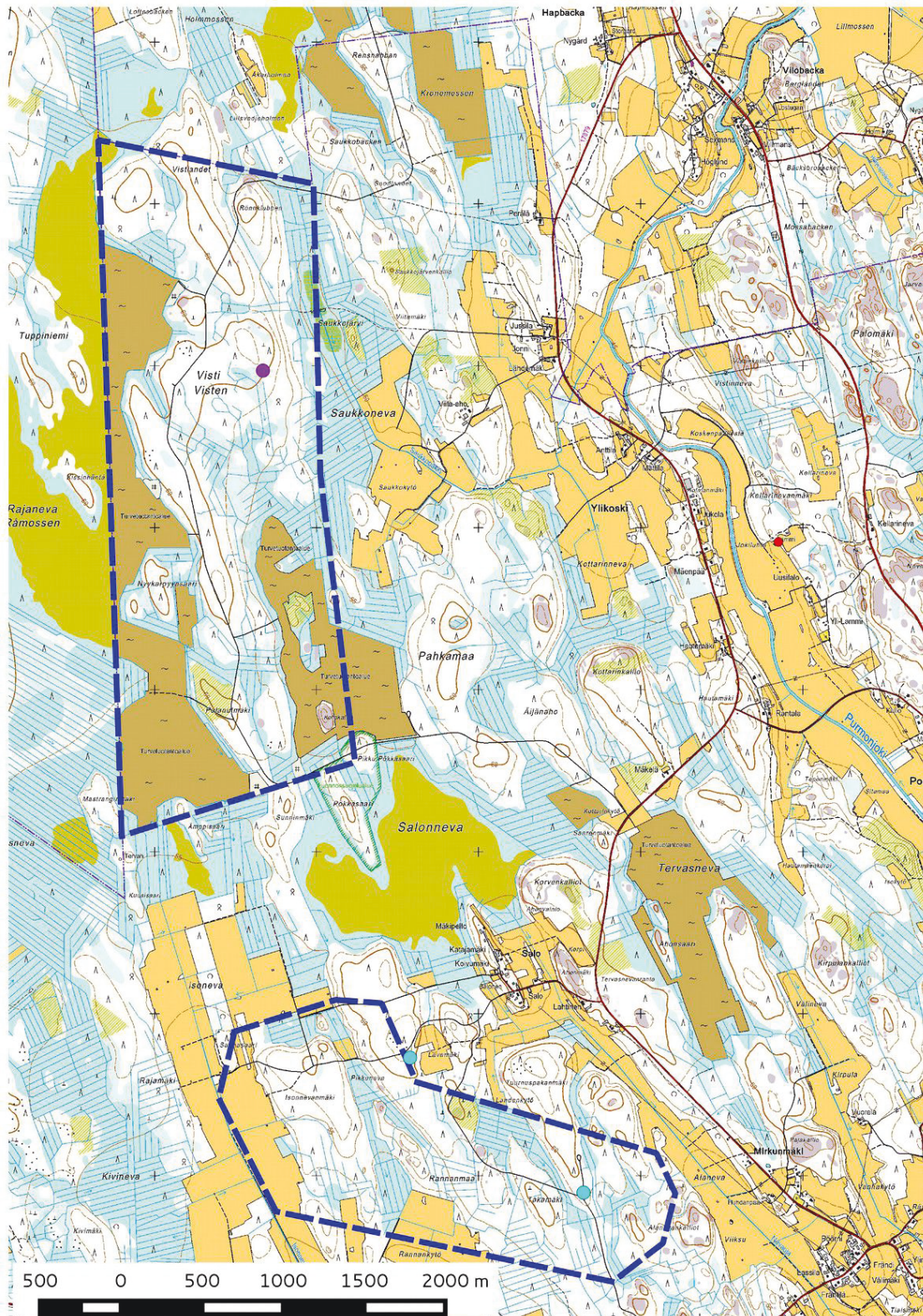
Lestijärvellä, 21.10.2014

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

Hans-Peter Schulz

Hans-Peter Schulz

Yleiskartta 6, Muinaisjäännöskohde violetina pisteenä, muut havainnot sinisinä pisteinä; tunnettu mj- kohde pienenä punaisena pisteenä. Maanmittauslaitoksen maastokartta-rasteri 1:25 000, 10/2014.

7. Kohdehakemisto

Kohde	Sivu	Mj-tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm	Mj- luokka
1. Visti	17	Työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat	Uusi aika	1	2
2. Lavamäki	19	Asuinpaikat ?, rakennuksen perustus	Uusi aika	1	-
3. Tuurnuspakanmäki	20	Asuinpaikat, kämpän paikka	resentti	2	-

8. Kohdetiedot

Muinaisjäännöskohde

1. VISTI

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Mj-tyyppi:	kiinteä muinaisjäännös
Tyypin tarkenne:	työ- ja valmistuspaikat
Ajoitus yleinen:	tervahaudoit
Ajoitustarkenne:	historiallinen
Lukumäärä:	uusi aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	2

Paikkatiedot:

Karttanumero:	P3443R / 2312 11
Koordinaatit:	P: 7031970 I: 299669
	z 60 m mpy
Kohteen rajausta:	kohde rajautuu pistemäisesti (GPS-mittaus)
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi, kairaus
Aiemmat tutkimukset:	

Maastotiedot:

Uudenkaarlepyyn ja Kauhavan rajalla sijaitsevan Rajanevan/Råmossenin itäpuolella Visti-nimisen kankaan itäosassa. Kivikkoisen kankaan itäreunalla metsätien varrella. Etelä- ja itäpuolella on avohakkuualue, muual- la lähiympäristössä on tiheää nuorta mänty-kuusi kasvatusmetsikköä. Maaperä on kivikkoista.

Kuvaus:

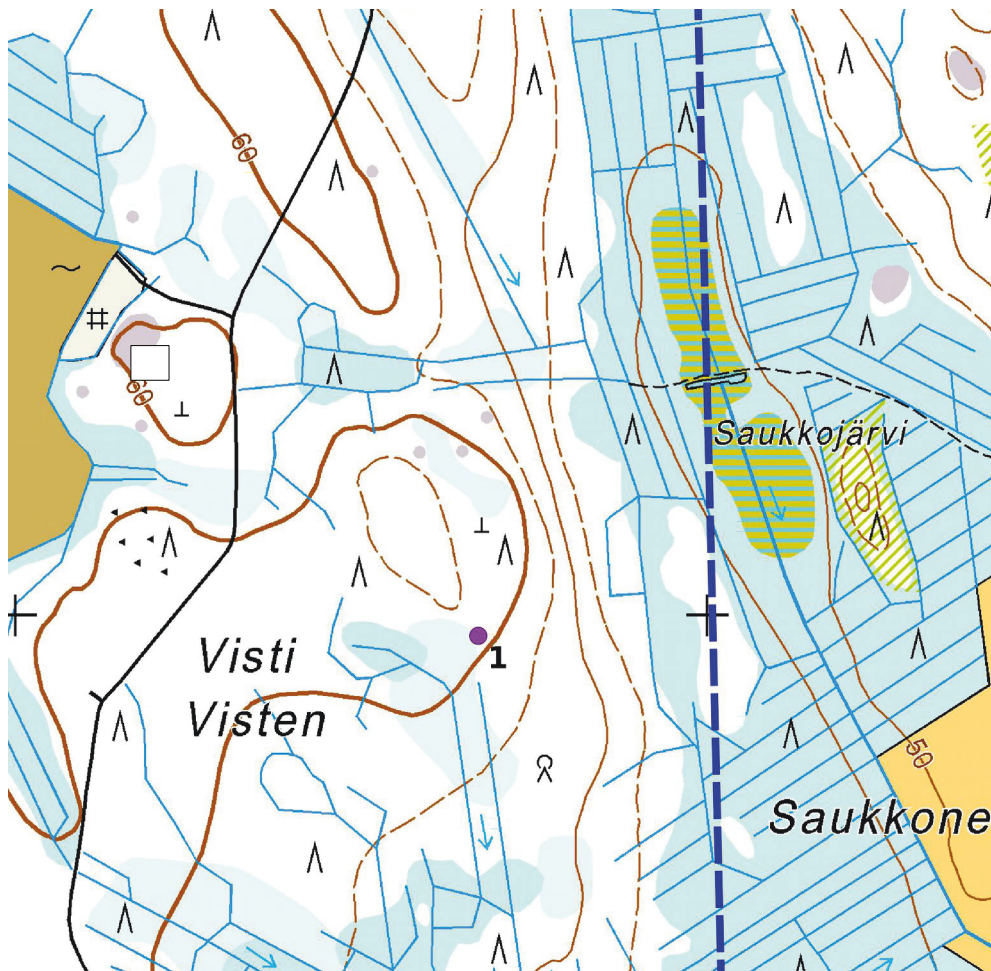
Tervahauta on ollut alun perin arviolta n. 15 m halkaisijaltaan. Siihen on myöhemmin tehty pienempi tervahauta. Halssi itään metsätielle päin, halssi on leikkautunut metsätien teossa. Ympärillä ei havaittavissa selviä ilmakeuoppia. Keskellä on n. 2 m halkaisijaltaan oleva suorakaiteen muotoinen jyrkkäreunainen kuoppa, jonka reunan leikkauksessa sekä haudan pohjalla on näkyvissä haudan pohjan palasia. Tervahaudan päällä ja ympärillä kasvoi tarkastushetkellä tiheää nuorta puustoa. Noin 10-20 metrin etäisyydellä ympäristössä on joi- takin epämääräisiä kuoppia ja maan- ja kivensekaisia kasoja, jotka voivat liittyä tervanvalmistukseen.

Vaikutusten arvio:

Lähin tuulivoimala on suunnitteilla n. 600 metrin etäisyydelle luoteeseen. Ei vaikutusta.

Tervahaudan pohjan palasia.

Kohde 1 Visti, mk n. 1 :5000, maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:25 000, 10/2014

Muut inventointihavainnot

2. LAVAMÄKI

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Mj-tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyypin tarkenne:	asuinpaikat ?
Ajoitus yleinen:	rakennuksen perustus
Ajoitustarkenne:	uusi aika
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokkaehdotus:	-

Paikkatiedot:

Karttanumero:	P3443R / 2312 10
Koordinaatit:	P: 7027727 I: 300577 z 62 m mpy
Kohteen raja- us:	kohde rajautuu pistemäisesti (GPS-mittaus)
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset:	

Maastotiedot:

Salonnevan eteläpuolella sijaitsevan kankaan etelään ja itään laskevan kankaan alarinteessä. Itäpuolella on pieni peltoalue.

Kuvaus:

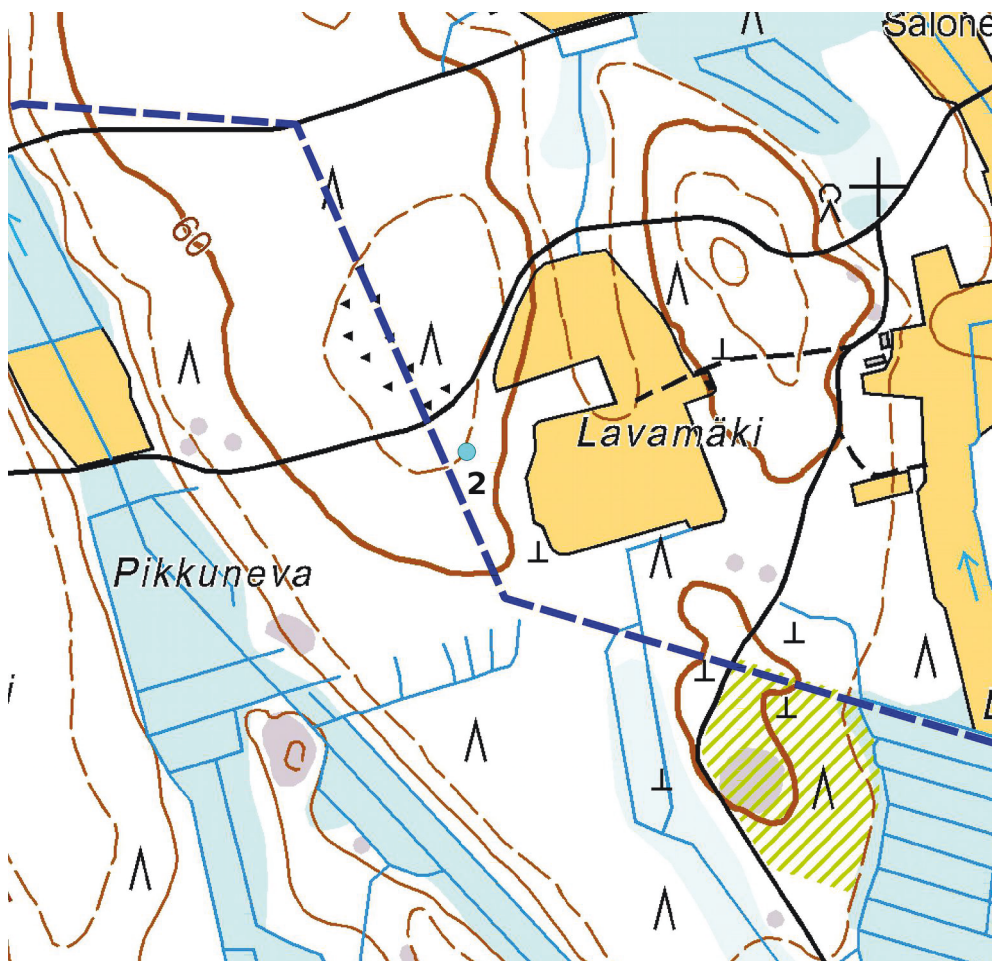
Itään pellolle johtavan metsätien varrella on n. 5 m halkaisijaltaan oleva rakennuksen perustus. Pohjan muoto on neliö. Seinät koostuvat kahdesta kivikerrasta, kivet ovat n. 0,5-1 metrin kokoisia, osin myös pienempiä kiviä, seinävallin korkeus on enimmillään n. 1 m. Rakenne on tulisijaton. Pintaa peittää sammal ja varpukasvillisuus, päällä kasvaa joitakin n. 30 cm rungon halkaisijaltaan olevia kuusia. Kohteen sijainti lähellä asutusta ja rakenne viittaavat lähinnä eläinsuojaan, esim. talliin. Kysymys on lähihistoriaan ajoittuvasta kohteesta.

Vaikutusten arvio:

Kohteen iän ja tyypin perusteella ei ole kysymys muinaisjäännöksestä. Kohde ei ole lain suojelema. Hankkeen vaikutuksia kohteeseen ei arvioitu.

Rakennuksen perustus kuvattu etelästä.

Kohde 2 Lavamäki, mk n. 1 :5000, maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:25 000, 10/2014

3. TUURNUSPAKANMÄKI

Mj-rekisteri:

Laji:

Mj-tyyppi:

Tyyppin tarkenne:

Ajoitus yleinen:

Ajoitustarkenne:

Lukumäärä:

Rauhoitusluokkaehdotus:

Paikkatiedot:

Karttanumero:

Koordinaatit:

Kohteen rajaus:

Inventointimenetelmät:

Aiemmat tutkimukset:

-
kulttuuriperintökohde
asuinpaikat ?

kämpän paikka
uusi aika

resentti
2

-

P3443R / 2312 10

P: 7026895 I: 301647

z 58 m mpy

kohde rajautuu pistemäisesti (GPS-mittaus)

pintahavainnointi

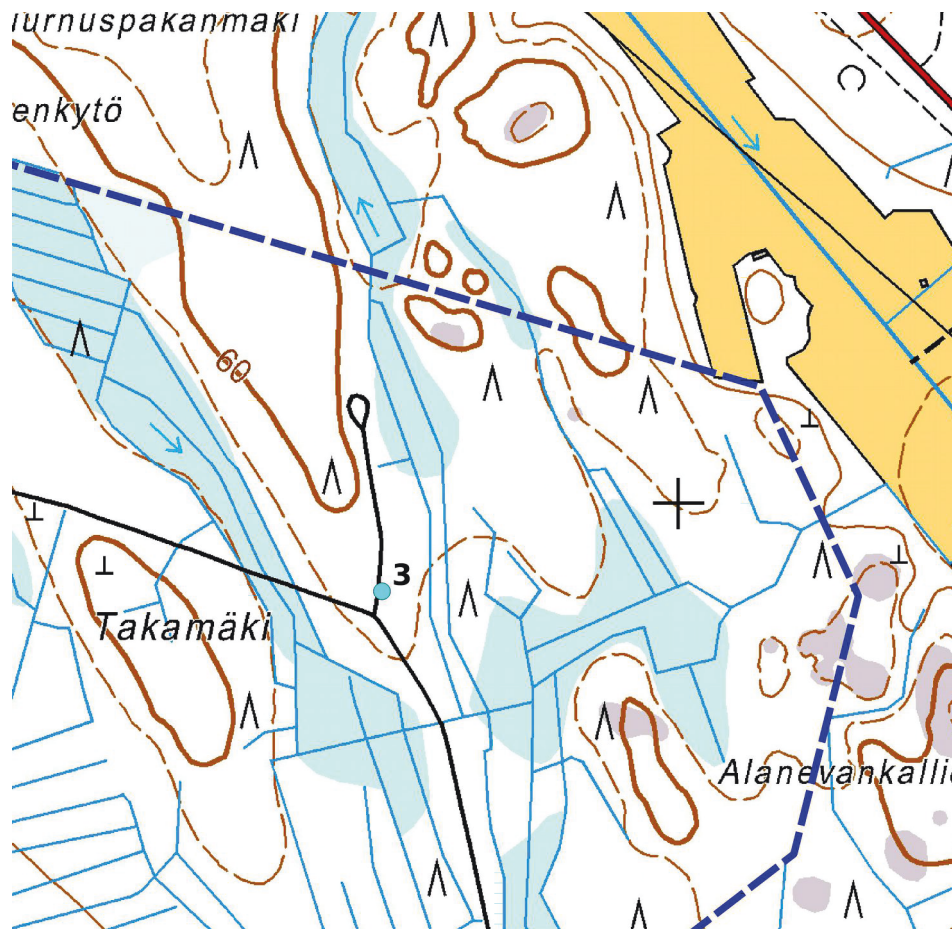
Kuvaus:

Mirkunmäellä Tuurnuspakanmäen eteläkärjessä on metsätien reunalla runsaasti kattotiilien palasia. Mahdollisesti paikalla on ollut metsäkämpä lähihistoriassa. Tien varrella on myös romahtaneen rakennuksen jäänteitä. Vuoden 1972 peruskartalle paikalle ei ole merkitty rakennuksia.

Vaikutusten arvio: Kysymys on varsin nuoresta kohteesta. Hankkeen vaikutuksia kohteeseen ei arvioitu.

Kattotiiliä metsätien varrella, kuvattu etelästä.

Kohde 3 Tuurnuspakanmäki, mk n. 1 :5000, maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 1:25 000, 10/2014-

9. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Kortesarvi <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus, http://www.gtk.fi/tietopalvelut/geologiset/kartta_aineistot/,
<http://geomaps2.gtk.fi/geo/>

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto, <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/search-results>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön rekisteriportaali:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön tutkimusraportit, Kauhava:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Kirjallisuus:

Etelä-Pohjanmaan historia III. 1945, Etelä-Pohjanmaan liitto.

Saarnisto, Matti 2005. Rannansiirtyminen ja maan kohoaminen, Itämeren vaiheet ja jokien kehitys. Julkaisussa: (toim. P. Johansson & R. Kujansuu) Pohjois-Suomen maaperä. Geologian tutkimuskeskus. Espoo 2005, 164 – 171.